

Testarea continuității activității în cadrul misiunii de audit financiar cu ajutorul modelelor de durată

Prof. univ. dr. habil. Costel ISTRATE,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași,
e-mail: istrate@uaic.ro

Conf. univ. dr. Maria GROSU,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași,
e-mail: maria.grosu@uaic.ro

Prof. univ. dr. habil. Ioan-Bogdan ROBU,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași, e-mail:
bogdan.robust@feaa.uaic.ro

Rezumat

Rolul auditului financiar în testarea continuității activității este mereu în evoluție, fiind actualizat în funcție de evenimente diverse, precum crize financiare și sanitare, dar și scandalurile financiare. În mod normal, conducerea unei companii este responsabilă de pregătirea și de raportarea situațiilor financiare pornind de la premisa continuării activității într-un orizont de timp previzibil, fără a intra în lichidare ori a-și reduce semnificativ operațiunile. Astfel, auditorul financiar își exprimă opinia privind continuitatea activității, fundamentând-o pe baza obținerii de probe de audit suficiente și adecvate. Scopul acestui studiu îl reprezintă estimarea probabilității de apariție în timp a situației în care entitatea nu-și mai poate continua activitatea pe baza observațiilor auditorului din raportul de audit, sub influența factorilor determinanți privind poziția și performanța financiară, dar și a celor privind managementul rezultatului, în condițiile aplicării IFRS. Studiul s-a realizat la nivelul entităților românești cotate pe piața reglementată (BVB), în perioada 2012-2023. Rezultatele acestuia indică o influență directă și semnificativă a gradului de lichiditate, dar și a operațiunilor de management al rezultatului asupra probabilității de apariție în timp a situației în care entitatea nu-și mai poate continua activitatea pe baza observațiilor auditorului privind continuitatea activității.

Cuvinte cheie: audit financiar; continuitatea activității; modele de durată; analiză de supraviețuire; indicatori financiar; Bursa de Valori București;

Clasificare JEL: B23, C01, M42, M48

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Istrate, C., Grosu, M., Robu, I.-B. (2025), Testing the Going Concern Assumption in Financial Audit Engagement using Duration Models, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 2(178)/2025, pp.327-344, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/178/008

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/178/008>
Data primirii articolului: 25.03.2025
Data revizuirii: 30.03.2025
Data acceptării: 9.04.2025

1. Introducere

Fiind un principiu fundamental în contabilitate, *continuitatea activității* presupune că la momentul pregătirii și raportării situațiilor financiare conducerea are în vedere faptul că entitatea își va desfășura activitatea într-un orizont de timp previzibil, fără a avea intenția de a o lichida sau de a-i reduce semnificativ operațiunile, cu impact direct asupra evaluării activelor, recunoașterii datoriilor și a raportărilor financiare (Istrate, 2021). Dacă ipoteza continuității activității nu este respectată, atunci conducerea entității trebuie să prezinte în situațiile financiare o serie de ajustări, tocmai pentru a permite predictibilitatea afacerii, dar și a modului de gestionare a resurselor entității (Bunce & Clayton, 2011).

În ceea ce privește continuitatea activității, auditorul financiar are responsabilitatea de a evalua capacitatea entității de a-și desfășura activitatea și de a examina existența unor incertitudini semnificative privind continuitatea, pentru a le prezenta în raportul de audit (Geiger & Raghunandan (2002). Riscurile reputaționale, dar și cele privind litigiile pe care auditorii financiari și le asumă în misiunile lor (Kausar *et al.*, 2017) îi determină pe aceștia să fie mai atenți, pentru a identifica cât mai precis problemele pe care entitățile client le-ar putea avea. Există dovezi care susțin faptul că auditorii fac de multe ori trimitere la probleme de continuitate a activității companiilor auditate tocmai ca acțiune preventivă pentru limitarea riscului de audit (Kaplan & Williams, 2013). Pentru aceasta, auditorul financiar trebuie să obțină probe de audit suficiente și adecvate, care pot include analiza proiecțiilor financiare, verificarea planurilor de finanțare, evaluarea angajamentelor contractuale și examinarea politicilor de gestionare a riscurilor, cu ajutorul unor indicatori semnal privind pierderile financiare semnificative, lichiditatea insuficientă, dificultățile în accesarea finanțării sau a respectării obligațiilor de plată și, nu în ultimul rând, eventuale probleme juridice (Nogler, 2008; Carson *et al.*, 2013).

Se afirmă adeseori că adoptarea *Standardelor Internaționale de Raportare Financiară* (IFRS) conduce la creșterea transparenței în raportarea financiară, inclusiv a calității informațiilor privind continuitatea activității, oferind utilizatorilor mai multe informații relevante (Ali *et al.*, 2019). Aceste informații pot face referire la rentabilitatea entității, a gradului de îndatorare, precum și a gradului de utilizare a operațiunilor de management al rezultatului (Alqam *et al.*, 2022).

Scopul acestui studiu îl reprezintă estimarea probabilității de apariție în timp a situației în care entitatea auditată se află în imposibilitatea continuității activității, odată cu aplicarea IFRS. Estimarea acestei probabilități se realizează pe baza observațiilor privind continuitatea activității entității (Going Concern Opinion – GCO), prezentate în raportul de audit, cu ajutorul analizei de supraviețuire și a modelelor de durată, influența factorilor determinanți privind poziția și performanța financiară, dar și a celor privind operațiunile de management al rezultatului. Mai exact, studiul investighează care este perioada de timp de la aplicarea pentru prima dată a IFRS în care entitatea auditată se află în imposibilitatea continuității activității, având în vedere aspectele pe care auditorul le raportează în raportul de audit ca probleme de continuitate. Probabilitatea de apariție în timp a problemelor de continuitate poate fi afectată de factori operaționali (indicatori de rentabilitate și performanță), de denaturările contabile (angajamente discreționare), dar și de structura financiară a companiei (datorii, capital propriu). Studiul este efectuat asupra entităților românești cotate la Bursa de Valori București, pe piața reglementată, în perioada 2012-2023. Rezultatele studiului indică o influență directă și semnificativă a gradului de lichiditate, dar și a operațiunilor de management al rezultatului asupra probabilității de apariție în timp a problemelor de continuitate a activității companiei, plecând de la observațiile auditorului privind continuitatea activității, odată cu trecerea la IFRS.

Prezentul studiu este structurat pe cinci secțiuni, care includ introducerea și concluziile. În secțiunea a doua este realizată o trecere în revistă a literaturii care urmărește problematica analizată, secțiunea a treia este destinată metodologiei de cercetare utilizată în studiu, insistându-se asupra analizei de supraviețuire și a modelelor de durată, iar în secțiunea a patra sunt prezentate și discutate rezultatele cercetării.

2. Trecerea în revistă a literaturii de specialitate și formularea ipotezelor de cercetare

Părțile interesate apreciază calitatea raportării companiilor și în funcție de transparența prezentării informațiilor de către cei responsabili cu întocmirea situațiilor financiare, dar și de către cei care garantează credibilitatea acestora, și anume auditorii financiari. Astfel, detectarea și

raportarea de către auditor a unor evenimente și dovezi care pot afecta continuitatea activității entității poate fi interpretată ca un aspect important pentru utilizatorii raportărilor financiare. Totuși, nu este de așteptat ca numărul de GCO să fie foarte mare. În acest sens, Tagesson & Öhman (2015) găsesc dovezi numeroase în literatură, în sensul că auditorii sunt reticenți în a emite astfel de opinii.

Emiterea unei GCO este, în primul rând, o chestiune de raționament profesional, iar auditorii folosesc o serie de instrumente cantitative și calitative pentru a-și justifica raționamentul (Hossain *et al.*, 2020).

2.1. Rolul auditorului financiar în testarea aplicării principiului continuității

Calitatea auditului, strâns legată de calitatea raportării financiare, deși este dificil de măsurat, se aproximează, în literatură, folosind multe variabile (fiecare cu avantajele și dezavantajele ei). DeFond & Zhang (2014) identifică, printre acești proxy, și opinia modificată justificată de continuitatea activității (GCO), pe care o caracterizează astfel: este o măsură actuală, relativ directă, destul de flagrantă, eroarea de măsurare este medie, demonstrează independența auditorului, dar nu prinde variațiile subtile ale calității auditului, nu se poate aplica decât firmelor aflate în situații dificile (numărul limitat al acestui tip de firme reducând puterea statistică a modelelor care o folosesc) și poate, uneori, indica un exces de prudență din partea auditorului. De altfel, emiterea de opinii modificate (cu sau fără trimitere la continuitate) se folosește, în general, ca măsură a independenței auditorului (Garcia-Blandon & Argiles, 2015) și este utilă separarea opiniilor modificate cu trimitere la probleme de continuitate de alte opinii modificate, deoarece impactul poate fi diferit.

Literatura propune compararea acurateței rapoartelor de audit prin măsurarea a două erori, în cazul GCO și/sau falimentului firmei pentru care s-a emis opinia respectivă. Koh (1991) ne spune că ponderea erorii de tip I este ponderea firmelor falimentare care au primit opinie nemodificată (fără GCO), iar rata erorii de tip II este ponderea firmelor care au supraviețuit, deși au primit opinie modificată (GCO). Rezultatele raportate în diverse studii nu sunt întru totul convergente în ceea ce privește folosirea GCO, în sine, drept proxy pentru calitatea auditului. Chu *et al.*, (2022) apreciază că, în general, GCO nu este semn de calitate a auditului, dar că poate să se încadreze aici doar atunci când auditorii emit mai multe GCO clienților care merită această calificare, fiind în

dificultăți financiare serioase (diminuarea erorilor de tip I) și mai puține GCO celor care nu se încadrează neapărat pe linia asta – chiar dacă au dificultăți financiare, măsurile luate de management par să asigure continuitate – (diminuarea erorilor de tip II).

La rândul lor, Guo *et al.* (2020) găsesc o legătură între dificultățile financiare ale firmei și GCO doar atunci când calitatea auditului, măsurată prin angajamente discreționare, este ridicată. Un audit de calitate presupune competența și independența auditorului (DeAngelo, 1981). Rezultatele raportate de Ruiz-Barbadillo *et al.* (2004) demonstrează că emiterea unei GCO depinde de problemele financiare ale firmei auditate, dar și de independența auditorului, mai degrabă decât de competența sa.

Dificultățile financiare ale firmelor cotate le creează acestora o situație neplăcută și din perspectiva percepției părților interesate pe piața financiară. Investitorii și alți utilizatori pot lua decizii importante care să penalizeze firmele aflate în astfel de situații. Semnalele privind dificultățile financiare apar din partea analiștilor, poate chiar din partea firmei care transmite informații în acest sens, în comunicările publice, inclusiv în situațiile financiare, ori din partea auditorilor. Totuși, intrarea unei firme în situație financiară gravă, care să îndreptățească punerea la îndoială a continuității activității, nu se concretizează decât rar în faliment adevărat. Gutierrez *et al.*, (2020) constată că doar 1,8% din firmele în dificultate intră în faliment în anul următor. În ce privește GCO, Gutierrez *et al.* (2020) numără 50% din firmele intrate în faliment care au primit GCO într-un an precedent, în timp ce 90% din companiile care au primit GCO nu intră în faliment în anul următor. Pe aceeași linie, DeFond & Zhang (2014) găsesc în literatură multe studii în care se analizează măsura în care GCO este utilă în previzionarea falimentului, identificând mult mai multe erori de tip I (90%) decât erori de tip II (50%). Pe de altă parte, părțile interesate analizează GCO ca pe o confirmare a dificultăților firmelor, deoarece opinia auditorului reprezintă un semnal întârziat, totuși (Myers *et al.*, 2018), ceea ce face necesară analiza de supraviețuire pe baza unor date accesibile mai devreme decât raportul de audit.

GCO nu se concretizează neapărat în faliment (eroarea de tip II). Totuși, auditorul trebuie să dea dovadă de prudență și să țină cont de informațiile pe care le dobândește în ceea ce privește dificultățile firmei pe care o auditează. Ittonen *et al.* (2014), analizând firmele

americane – cu specificul lor în ceea ce privește GCO – ajunge la rezultate care sugerează că auditorii ar trebui să emită GCO atunci când există o șansă din douăsprezece pentru intrarea în faliment a clientului.

Nu trebuie să uităm că auditorii își bazează opinia pe informații publice, adică accesibile și altor utilizatori, dar că ei (auditorii) pot avea acces la informații private, neaccesibile publicului (Carson *et al.*, 2012). Aceste informații private pot fi hotărâtoare în stabilirea tipului de opinie emisă de auditor, în ceea ce privește evaluarea continuității activității (Grout *et al.* 1994).

Opiniile cu rezerve pot avea efecte asupra percepției utilizatorilor. În acest sens, rezultatele cercetărilor sunt, totuși, divergente. De exemplu, Pucheta Martinez *et al.* (2004) constată, pentru piața financiară spaniolă, că opiniile cu rezerve nu influențează deciziile investitorilor; nici chiar GCO nu au efecte asupra unor eventuale schimbări ale prețurilor de piață. Dimpotrivă, Casterella *et al.* (2020) găsesc dovezi care arată că participanții pe piața de capital au din ce în ce mai mare încredere în opinia de audit, în timp ce Menon & Williams (2010) găsesc efecte negative semnificative ale GCO asupra prețurilor acțiunilor cotate la bursele americane, mai ales din partea investitorilor instituționali, dar și în funcție de conținutul GCO. La fel, Kausar *et al.* (2017) arată că investitorii din USA și din UK reacționează negativ la semnalul dat de GCO, ceea ce demonstrează că această opinie conține informații relevante pentru piața financiară. Aceste rezultate demonstrează cât de mult contează contextul instituțional în care funcționează firmele auditate.

La rândul lor, Chen *et al.* (2020), pe un eșantion de firme chineze, constată că piața reacționează negativ pe termen scurt la opiniile modificate, indiferent dacă acestea se referă la continuitate sau nu, iar dimensiunile acestei reacții depind de factori care țin de informațiile difuzate de firmă înainte de publicarea opiniei sau de severitatea opiniei cu rezerve. Khan *et al.* (2017) analizează chiar efectele anunțurilor prin care, după publicarea situațiilor financiare, firmele aduc, din nou, la cunoștința utilizatorilor faptul că au primit GCO; Khan *et al.* (2017) constată că există o relație pozitivă și semnificativă între aceste anunțuri și volumul acțiunilor tranzacționate, precum și cu volatilitatea prețurilor acestor acțiuni, ceea ce înseamnă că există investitori care consideră că aceste anunțuri despre GCO sunt relevante. Uneori, în studiile privind GCO se pleacă de la premisa că o astfel de opinie este remanentă (*sticky*), ceea ce face ca analiza să fie mai

relevantă atunci când o GCO este emisă pentru prima oară, adică urmează unei opinii fără rezerve (Hossain *et al.*, 2020; Geiger *et al.*, 2022).

Emiterea unei GCO nu este prea frecventă pentru firmele cotate, mai ales pe piețele financiare mature. Totuși, în cazul firmelor care intră pe piața financiară și care caută fonduri pentru dezvoltarea unor activități noi, Foster & Shastri (2016) găsesc 46,8% de GCO într-un eșantion de 1.025 firme americane care se califică pentru ceea ce numesc *development stage enterprises*.

În cazul companiilor aflate în dificultăți financiare și care primesc opinii de audit modificate, Tahinakis & Samarinas (2016) constată că piața percepe aceste opinii ca fiind relevante dacă ele sunt emise de auditori din Big4 și dacă firmele în cauză sunt mici.

Extinderea analizei de la opiniile modificate către paragraful de evidențiere a unor aspecte este comună în literatură: Moalla (2017), pe cazul Tunisiei, ia în considerare ambele componente ale raportului de audit, în cercetarea impactului observațiilor privind continuitatea. Totodată, introducerea obligativității raportării de KAM a făcut ca și în acest paragraf al raportului de audit să se poată găsi trimeri la continuitatea activității. Mareque *et al.* (2017) analizează rapoarte de audit, căutând trimeri la continuitate în toate paragrafele acestora. Segal (2018) este chiar de părere că, în cazul exprimării unei GCO, auditorul ar trebui mereu să pună continuitatea drept KAM.

2.2. Factorii de influență asupra continuității activității entității

În literatura privind justificarea opiniilor cu rezerve, Moalla (2017) constată că cele mai multe studii s-au interesat de relația dintre opinia de audit și continuitatea activității și că variabilele financiare (regăsite într-un număr mai mare sau mai mic de indicatori financiari) sunt cele mai folosite în această analiză. În studierea opiniei modificate, această analiză vine să confirme separarea între opinii modificate referitoare la continuitate și alte opinii modificate (Tsipouridou & Spathis, 2014). Bava & di Trana (2019) sintetizează și prezintă indicatorii cei mai folosiți în literatură pentru a indica probleme de continuitate: indicatori de lichiditate (active curente/datorii curente, cheltuieli cu dobânzile/EBIT, trezorerie/datorii curente, capital de lucru/total datorii, flux de trezorerie de exploatare/total datorii); indicatori de îndatorare (valoarea

de piață a firmei/valoarea contabilă a datoriilor, capitaluri proprii/valoarea contabilă a datoriilor, datorii pe termen lung/activ, datorii totale/activ); indicatori de profitabilitate (rezultat net/activ, capitaluri proprii/activ, EBIT/activ, rezultat brut/venituri din vânzări, pierderi curente și pierderi reportate).

Xu *et al.* (2018) găsesc o legătură semnificativă și pozitivă între Real Earnings Management (REM) și probabilitatea ca firmele aflate în dificultăți financiare să primească o GCO, ceea ce sugerează că activitățile anormale ale firmei influențează prudența auditorului și eficiența acestuia. O listă lungă de determinanți ai problemelor care justifică GCO ne oferă și Averio (2021): dimensiunea firmei, calitatea auditului, situația financiară a firmei, timpul necesar pentru emiterea opiniei de audit, la care se adaugă indicatori financiari de genul celor citați mai sus. Dhaliwal *et al.* (2020) adaugă și dependența unei firme în dificultate de unul sau mai mulți clienți majori, ca determinant al GCO emise de auditor.

Gutierrez *et al.* (2020) au analizat în ce măsură GCO are valoare predictivă suplimentară față de scorurile de determinare a riscului de faliment bazate pe indicatori financiari, variabile de piață și ratinguri de credit. Rezultatele raportate de Gutierrez *et al.* (2020) arată că numărul de falimente prezise este mai mare cu 4,4% dacă se ține cont de GCO, fără ca numărul de erori de tip II să crească. În cazul Belgiei, Vanstraelen (2002) găsește că GCO este semnificativ corelată cu factori care țin de eventualele consecințe ale emiterii unei astfel de opinii. Pe de altă parte, Vanstraelen (2022) constată că GCO nu este influențată semnificativ de durata mandatului auditorului ori de tipul de auditor. Viana Jr *et al.* (2022) apreciază că, în țările emergente, firmele aflate în situații financiare dificile aplică tehnici de management al rezultatelor. Astfel, opinia auditorului este pusă, în diverse modele econometrice, în legătură cu angajamentele discreționare (Berglund *et al.*, 2018). De fapt, în studierea impactului opiniei de audit, folosirea angajamentelor discreționare (*discretionary accruals, DA*) este destul de întâlnită ca variabilă care măsoară calitatea raportării financiare (Tsipouridou & Spathis, 2014). Pentru cazul Greciei, Tsipouridou & Spathis (2014) nu identifică dovezi empirice care să stabilească vreo corelație între GCO și DA; în acest context, GCO este explicată cel mai bine de caracteristicile financiare ale firmelor implicate: performanțe slabe în exercițiul curent, pierdere în exercițiile precedente.

Pentru a stabili dacă un auditor ar fi trebuit să emită o opinie calificată (GCO), unele articole au folosit indicatori

specifici riscului de faliment (Lennox, 1999); astfel de indicatori au fost folosiți și pentru a măsura acuratețea rapoartelor de audit. Casterella *et al.* (2020) ne asigură că există numeroase studii privind diferențele între auditorii Big4 și cei non-Big4, în sensul că s-a dovedit că este mai probabilă emiterea unei GCO de către Big4, pentru firmele cu dificultăți financiare; de asemenea, literatura sugerează că investitorii au mai mare încredere în situațiile financiare auditate de Big4. Dimpotrivă, Hossain *et al.* (2020) nu găsesc diferențe între Big4 și non-Big4 în ce privește asocierea dintre tonul raportării și GCO. Lennox (1999) aplică un model de determinare a riscului de faliment și găsește că este mai ușor să se previzioneze acest risc pentru clienții auditorilor mari (Big4) decât pentru clienții auditorilor mici. Lennox (1999) găsește că auditorii de dimensiuni mari (Big4) sunt mai înclinați să exprime opinii care să conțină referințe la continuitatea activității (GCO), în cazul companiilor cu probleme financiare și să exprime opinii fără rezerve în cazul companiilor fără probleme. Același sens al relației este găsit și de Ruiz-Barbadillo *et al.* (2024). Pentru o serie de țări emergente, Viana Jr *et al.* (2022) constată că apartenența auditorului la Big4 atenuază înclinația firmelor în dificultate de a manipula rezultatele, comparativ cu firmele auditate de non-Big4.

Lennox (1999) folosește, pentru a identifica firmele cu dificultăți financiare, indicatorii propuși de Altman: fluxurile de trezorerie, mărimea firmei, îndatorarea și profitabilitatea. Gutierrez *et al.* (2020) compară capacitatea predictivă a GCO cu patru modele: unul bazat pe indicatori financiari și mărimea firmei, al doilea bazat pe date de piață, al treilea bazat pe informații despre client și estimări din surse externe și al patrulea bazat pe informații despre client și ratingul de credit. Carson *et al.* (2012) găsesc în literatură o serie mare indicatori care măsoară dificultățile financiare ale firmei: profituri mici sau pierderi, îndatorare mare, lichiditate scăzută, dimensiuni mici.

Gutierrez *et al.* (2020) afirmă că GCO ține cont de un set complex de variabile pe care modelele de predicție ale falimentului nu le pot lua în considerare, variabile care țin de informațiile private la care are acces auditorul, dar și de faptul că auditorul ține cont de variabile calitative care nu pot fi încorporate în modelele bazate pe indicatori financiari sau de piață.

În analiza determinanților și a consecințelor GCO, este important să ținem cont de contextul geografic, instituțional, economic, financiar și chiar politic în care funcționează firmele studiate. De exemplu, Syofyan & Vianti (2021) constată, pentru firme indoneziene cotate, că

îndatorarea (alături de perioada necesară pentru emiterea opiniei, schimbarea oportunistă a auditorului și mărimea firmei) nu influențează GCO. La fel, Zuhroh *et al.* (2023), pentru același context, stabilesc că îndatorarea are o influență nesemnificativă asupra GCO, în timp ce opinia modificată din anul precedent și procentul de creștere a firmei afectează GCO semnificativ și pozitiv. Cipriano *et al.* (2017) constată că auditorii firmelor americane apelează rar la emiterea de opinii modificate. În fapt, e bine să ținem cont de faptul că GCO reprezintă singura opinie modificată pe care o pot emite auditorii firmelor controlate de Securities and Exchange Commission (SEC) din USA (DeFond & Zhang, 2014). Această caracteristică a pieței financiare americane duce la limitarea puternică a posibilității de generalizare a rezultatelor (Garcia-Blandon & Argiles, 2015). Este motivul pentru care comparațiile internaționale în care este implicată și România ar face bine să se limiteze la GCO, lăsând deoparte celelalte justificări ale opiniilor modificate.

De asemenea, din literatura analizată de Foster & Shastri (2016) rezultă că GCO este puternic corelată cu structura financiară (îndatorare, capital de lucru scăzut) și că ar putea fi influențată de onorariile de audit ori de riscul de litigii. Acest din urmă aspect trebuie analizat având în vedere și mediul economic și juridic specific fiecărui context. În SUA, de exemplu, riscul de litigii este mare, în timp ce în Europa continentală acest risc devine mult mai limitat (Vanstraelen, 2002). Hossain *et al.* (2020) găsește că firmele care primesc GCO sunt de dimensiuni mai mici, au scoruri care indică o mai mare probabilitate de faliment, sunt mai volatile și există o mai mare probabilitate să aibă slăbiciuni semnificative ale controlului intern.

Zdolšek *et al.* (2022), după ce constată o pondere de 8% a opiniilor cu rezerve privind continuitatea activității pentru perioada 2005-2013, cu o tendință evidentă de creștere în timp, pentru la Slovenia – țară emergentă din Europa Centrală și de Est –, stabilește probabilitatea emiterii unei astfel de opinii, folosind o serie de 20 de variabile independente, dintre care 15 indicatori financiari, cărora le adaugă timpul necesar emiterii opiniei de audit, faptul că auditorul lucrează într-o perioadă foarte aglomerată, vârsta firmei, totalul activelor și existența pierderii în anul curent, fără date de piață.

Moalla (2017) găsește că lichiditatea și existența pierderilor în exercițiul curent și în cel precedent sunt asociate cu opinii cu rezerve, la fel ca îndatorarea. Totuși, în perioadele de criză financiară, Moalla (2017) identifică o scădere semnificativă a opiniilor cu rezerve.

Lungimea mandatului unui auditor sau rotația auditorilor pot influența opinia de audit. Garcia-Blandon & Argiles (2015) constată că, cu cât mandatul este mai lung cu atât devine mai puțin probabilă emiterea unei opinii modificate, dar justificată de alte motive decât continuitatea: dimpotrivă GCO nu este influențată de lungimea mandatului auditorului, ca urmare a riscurilor de litigii la care ar fi expus auditorul.

2.3. Dezvoltarea ipotezelor de cercetare

Pentru identificarea riscurilor de afectare a continuității activității companiilor, aplicarea de către auditor a referențialului specific ar putea să nu fie suficientă. Chiar dacă în standarde (ISA 570) este prezentată o listă a elementelor semnal al incertitudinii privind continuitatea activității companiilor, nu este stabilită și o ierarhie a acestora (Bava & di Trana, 2019).

Din cauza crizelor diverse – financiare, sanitare, politice, energetice, militare – auditorii financiari trebuie să fie mai atenți/prudenți în ceea ce privește emiterea opiniilor, mai ales atunci când se află în situația de a exprima o GCO (Beams & Yan, 2015). Geiger *et al.* (2014) constată că după criza din 2008, auditorii financiari din Big4 sau nonBig4 au devenit mai înclinați să exprime GCO pentru firmele cu dificultăți financiare. Dar, după o perioadă de creștere a acestui tip de opinii, s-a revenit la ponderile dinainte de criză (Read & Yezegel, 2018).

În situația în care managerii vând din acțiunile entității, aceștia ar putea pune presiune asupra auditorilor să nu exprime o opinie modificată din cauza problemelor de continuitate a activității (Chen *et al.*, 2013). Managerii sunt, mai degrabă, optimiști cu privire la continuitatea activității entității, chiar și în situații nefavorabile. Auditorii, în schimb, trebuie să dea dovadă de prudență și să nu ia neapărat în calcul estimările managerilor (Feng & Li, 2014; Kim M., 2021). Totuși, au fost și situații în care optimismul managerilor s-a transmis auditorilor, astfel că s-au identificat cazuri în care firme care nu au primit GCO anterior au intrat în faliment în perioada următoare – chiar mai mult de jumătate (Mareque *et al.*, 2017).

Deși prestarea serviciilor de non-audit poate afecta uneori independența auditorilor, se presupune că, în asemenea cazuri, auditorii cunosc mai bine entitățile client, iar opiniile emise vor fi mai bine fundamentate și, implicit, și exprimarea sau nu a GCO (Geiger *et al.*, 2022; DeSimone *et al.*, 2015).

În **Tabelul nr. 1** se regăesc factorii de influență ai GCO, cauzalitățile generate și sursa studiilor. Acestea prezintă

interes pentru studiul nostru în fundamentarea ipotezei de cercetare.

Tabelul nr. 1. Factorii de influență ai GCO, sursa și implicațiile de apariție sau non-apariție		
Factori de influență	Sursa	Implicații
Femeile auditor și firme cu dificultăți financiare	(Hardies <i>et al.</i> , 2016)	GCO(+)
Auditori Big4	(Lennox, 1999; Geiger <i>et al.</i> , 2014; Casterella <i>et al.</i> , 2020; Ruiz-Barbadillo <i>et al.</i> , 2024)	
Dificultăți financiare	(Barbadillo <i>et al.</i> , 2004; Aguilar <i>et al.</i> , 2018; Guo <i>et al.</i> , 2020)	
Structura financiară: Îndatorare ridicată	(Averio, 2021; Foster & Shastri, 2016; Bava & di Trana, 2019)	GCO (+)
Lichiditate scăzută	(Moalla, 2017; Bava & di Trana, 2019)	GCO (+)
Rentabilitate crescută	(Averio, 2021)	GCO (-)
Real Earnings Management (REM)	(Chan <i>et al.</i> , 2021; Xu <i>et al.</i> , 2018)	GCO (+)
Presiuni ale managementului	(Chen <i>et al.</i> , 2013)	GCO (-)
Nerespectarea prezumției de continuitate a activității la întocmirea situațiilor financiare anuale	(Robu <i>et al.</i> , 2012)	GCO (+)
Dependența unei firme în dificultate de unul sau mai mulți clienți majori	(Dhaliwal <i>et al.</i> , 2020)	GCO (+)
Opinia modificată din anul precedent	(Zuhroh <i>et al.</i> , 2023)	GCO (+)
Slăbiciuni ale controlului intern	(Hossain <i>et al.</i> , 2020)	GCO (+)

Notă: GCO (+) reprezintă emiterea opiniei modificate privind continuitatea activității; GCO (-) reprezintă neemiterea opiniei modificate privind continuitatea activității

Sursa: prelucrări proprii după literatura de specialitate studiată

Având în vedere aspectele deja enunțate în literatura de specialitate privind problematica studiată, în prezenta lucrare se propune spre testare și validare următoarea ipoteză de cercetare:

Ipo-teza de cercetare: În contextul aplicării IFRS, gradul de îndatorare, performanța în activitatea de exploatare, precum și cea financiară, dar și operațiunile de management al rezultatului au o influență semnificativă asupra apariției în timp a riscului de necontinuitate a activității, la nivelul firmelor românești cotate la BVB.

3. Metodologia cercetării

Pornind de la ipoteza de cercetare propusă pentru testare și validare, obiectivul studiului, menționat și anterior, are în vedere estimarea probabilității de apariție în timp a situației în care entitatea nu-și mai poate continua activitatea pe baza observațiilor auditorului prezentate în raportul de audit, sub influența factorilor determinanți

privind poziția și performanța financiară, dar și a celor privind managementul rezultatului. Pentru a testa și valida ipoteza enunțată, variabilele identificate în literatură și folosite în acest studiu sunt atât cantitative, cât și calitative și sunt supuse prelucrărilor statistice apelând la modelele de supraviețuire (Robu *et al.*, 2012). Mai exact, demersul statistic urmat pentru testarea și validarea ipotezei de cercetare este aplicat asupra unui eșantion reprezentativ din populația studiată, cu ajutorul unor metode statistice avansate de analiză a datelor (Robu *et al.*, 2012; Robu, 2021).

3.1. Populația studiată și eșantionul analizat

Populația studiată este reprezentată de firmele cotate la Bursa de Valori București (BVB) pe *Piața Reglementată*, care intră și sub incidența Legii nr. 162/2017, fiind supuse auditului statutar. Din totalul firmelor cotate BVB în perioada 2012-2023 au fost eliminate instituțiile financiare bancare și nebancare, precum și societățile de asigurare-reasigurare, astfel că eșantionul repartizat pe ani cuprinde un număr total de 875 observații, după cum se poate

observa din **Tabelul nr. 2**. Eșantionul nu este balansat, unele firme fiind incluse în analiză pe tot parcursul celor 12 ani, altele doar pe o perioadă mai scurtă. Perioada analizată este 2012-2023, anul de început (2012) fiind justificat de faptul că este primul an de aplicare obligatorie a IFRS în situațiile financiare individuale.

În continuare, sunt descrise variabilele identificate în literatura de specialitate și utilizate în studiu, precum și modelele analizate.

3.2. Descrierea variabilelor, sursa datelor și modelul econometric analizat

Pentru firmele incluse în eșantion, s-a procedat la culegerea datelor din situațiile financiare anuale și din rapoartele de audit publicate, iar analiza acestora s-a realizat cu ajutorul softului statistic SPSS 25.0. Variabilele sunt descrise în **Tabelul nr. 3**, fiind prezentate categoriile și explicațiile aferente.

Tabelul nr. 2. Număr de observații analizate – Descrierea eșantionului

An	Număr observații
2023	71
2022	71
2021	69
2020	69
2019	70
2018	72
2017	74
2016	75
2015	75
2014	75
2013	77
2012	77
Total	875

Sursa: prelucrări proprii

Tabelul nr. 3. Descrierea variabilelor utilizate în modelele econometrice propuse

Variabilă	Categorii	Explicații/Descriere
Categororia de auditor	B4 = 1	Big 4
	NB4i = 2	Non Big 4 afiliat internațional
	NB4L = 3	Non Big 4 local
Tipul opiniei de audit	OP.M = 0	Opinie modificată (Opinie cu rezerve, Opinie contrară, Imposibilitatea exprimării unei opinii)
	OP.N = 1	Opinie nemodificată
Trimiteri la continuitate în opiniile modificate (GCO)	Da = 1	Apariție
	Nu = 0	Non-apariție
Trimiteri la continuitate în paragraful de evidențiere a unor aspect (GC-EMP)	Da = 1	Apariție
	Nu = 0	Non-apariție
Trimiteri la continuitate în KAM (GC-KAM)	Da = 1	Apariție
	Nu = 0	Non-apariție
ROA	-	Rata rentabilității economice (Rezultat din exploatare/Active totale · 100)
ROE	-	Rata rentabilității financiare (Rezultat net/Capitaluri proprii · 100)
FL	-	Levier financiar (Datorii totale/Capitaluri proprii)
RLI	-	Rata lichidității imediate (Active de trezorerie/Datorii curente)
Abs(DAC) (valoarea absolută a angajamentelor discreționare)	-	Pentru calculul <i>Abs(DAC)</i> s-a utilizat metodologia de lucru propusă în Grosu <i>et al.</i> (2022), scalate cu rezultatul din exploatare.

Sursa: proiecție proprie

Din **Tabelul nr. 3** se poate observa că unele variabile sunt categoricale, iar altele sunt numerice de tip scală, fiind vorba fie despre indicatori financiari, fie despre denaturări

contabile (angajamente discreționare). În **Tabelele nr. 4 și 5** este prezentată o sinteză a situației variabilelor nominale pe ani.

Tabelul nr. 4. Categoria de auditor și tipul opiniei					
An	Categorie auditor			Tip opinie	
	B4	NB4i	NB4L	OP.M	OP.N
0	1	2	3	4	5
2023	25	16	30	6	65
2022	22	20	29	8	63
2021	21	20	28	12	57
2020	19	19	31	14	55
2019	19	18	33	17	53
2018	21	16	35	13	59
2017	24	12	38	17	57
2016	24	14	37	15	60
2015	27	9	39	19	56
2014	26	12	37	20	55
2013	27	11	39	22	55
2012	27	11	39	27	50
Total	282	178	415	190	685

Sursa: proiecție proprie

Din **Tabelul nr. 4** se observă că, din cele 875 de observații, 282 de rapoarte de audit sunt semnate de auditori aparținând Big4, iar 593 de semnături ai raportului de audit nu fac parte din Big4. Totuși, 178 de rapoarte de audit sunt semnate de auditori financiari Non-Big4, dar afiliați internațional. De asemenea, se poate observa că din totalul opiniilor exprimate, 685 sunt opinii nemodificate,

iar 190 de opinii sunt modificate (opinii cu rezerve, opinii contrare sau imposibilitatea exprimării unei opinii).

Trimiterile la probleme de continuitate, fie în cadrul opiniilor modificate, fie în paragraful de evidențiere a unor aspecte, fie în paragraful de aspecte cheie de audit se regăsesc în 207 cazuri, după cum arată datele din **Tabelul nr. 5**.

Tabelul nr. 5. Justificări privind continuitatea în opiniile modificate, invocarea continuității activității în paragraful de evidențiere a unor aspecte și în paragraful de aspecte cheie de audit						
An	Trimiteri la continuitate în opiniile modificate		Trimiteri la continuitate în paragraful de evidențiere a unor aspecte		Trimiteri la continuitate în KAM	
	GCO (n)	GCO (%)	GC-EMP (n)	GC-EMP (%)	GC-KAM (n)	GC-KAM (%)
(0)	(1)	(2)=(1)/(1) (din tabel 2) (%)	(3)	(4)=(3)/(1)(din tabel 2) (%)	(5)	(6)=(5)/(1)(din tabel 2) (%)
2023	2	2,82	6	8,45	4	5,63
2022	2	2,82	8	11,27	3	4,23
2021	4	5,80	7	10,14	5	7,25
2020	7	10,14	9	13,04	8	11,59

2019	7	10,00	6	8,57	7	10,00
2018	4	5,56	10	13,89	9	12,50
2017	5	6,76	7	9,46	12	16,22
2016	7	9,33	4	5,33	10	13,33
2015	5	6,67	7	9,33	0	0,00
2014	3	4,00	9	12,00	0	0,00
2013	6	7,79	10	12,99	0	0,00
2012	4	5,19	10	12,99	0	0,00
Total	56	6,40	93	10,63	58	6,63

Sursa: proiecție proprie

Din totalul celor 207 cazuri, 56 opinii modificate conțin trimiteri la continuitate (6,4% din totalul observațiilor), în 93 de rapoarte de audit se face trimitere la continuitate în paragraful de evidențiere a unor aspect (10,63% din totalul observațiilor), iar în 58 de cazuri auditorul face

trimitere la continuitate în cadrul aspectelor cheie de audit – KAM (6,63% din totalul observațiilor).

Pentru testarea și validarea ipotezei de cercetare propuse, în studiu se va utiliza următorul model de regresie Cox, pe baza analizei de supraviețuire (Robu *et al.*, 2012):

$$h(t) = [h_0(t)] \cdot e^{\beta_0 + \beta_1 FL + \beta_2 ROE + \beta_3 ROA + \beta_4 RLI + \beta_5 DAC} \quad (1)$$

sau sub formă logaritmată:

$$\ln h(t) = \ln h_0(t) + \beta_0 + \beta_1 FL + \beta_2 ROE + \beta_3 ROA + \beta_4 RLI + \beta_5 DAC \quad (2)$$

unde,

$h_0(t)$ reprezintă rata hazardului de referință, atunci când valoarea tuturor variabilelor predictor este egală cu 0;

$\beta_{0, \dots, 5}$ reprezintă parametrii modelului de regresie, prin care se măsoară influența variabilelor predictor asupra probabilității de apariție a riscului de ne-continuitate. În studiu, prin risc de ne-continuitate se înțelege faptul că la un moment dat (în perioada analizată), o firmă poate cunoaște acest eveniment atunci când auditorul financiar formulează o serie de observații privind continuitatea în cadrul raportului de audit.

Pentru estimarea și testarea influenței factorilor asupra probabilității de continuare a activității, în studiu se propune modelul Cox, aferent ecuațiilor (1) și (2). Acest model permite analiza datelor de durată, asemănător modelelor de regresie, însă cu ajutorul acestuia se estimează rata hazardului, $h(t)$, adică probabilitatea de a cunoaște evenimentul studiat în funcție de o combinație liniară de factori explicativi (Robu *et al.*, 2012).

4. Rezultate și discuții

Perioada analizată în acest studiu începe în anul 2012, anul de aplicare a IFRS în situațiile financiare individuale și, deci, nu cuprinde criza începută în anul 2008, ale cărei efecte au generat – previzibil – o creștere a referințelor la continuitatea activității în rapoartele de audit, ca urmare a prudenței manifestate de auditori (Geiger *et al.*, 2014; Tspouridou & Spathis, 2014; Beams & Yan, 2015; Mareque *et al.*, 2017; Read & Yezegel, 2018). Această caracteristică a studiului nostru face ca opiniile auditorilor să nu fie influențate în mod decisiv de efectele imediate ale crizei, decât în măsura în care prudența de care au dat dovadă în perioada crizei s-a menținut pe termen lung. Putem deci să punem dificultățile privind continuitatea activității raportate de auditori în perioada 2012-2023 pe seama altor factori decât criza globală. Totuși, avem o criză – cea sanitară generată de covid-19 – și este interesant de izolat, în măsura posibilităților, efectul acesteia asupra opiniilor și comentariilor auditorilor, precum și asupra listei KAM inclusă în raportul de audit.

În eșantionul analizat de studiul nostru (875 de observații), din 190 de opinii modificate, doar 56 (29,5%) fac trimitere la continuitatea activității. Acest procent ar putea fi comparat cu datele aferente pieței americane, preluate și raportate de Foster & Shastri (2016), conform cărora, pentru cele între 15.000 și 19.000 firme publice, GCO a apărut între 14% și 20%; trebuie remarcat că ponderea GCO este mult mai mare în cazul firmelor mici și scade semnificativ pe măsură ce dimensiunea firmei crește. Carson *et al.* (2012) raportează ponderi cu aceeași tendință, pentru firme americane, în perioada 2000-2010: de la 36,70% pentru firmele mici, până la 0,33% pentru firme cu capitalizări bursiere de peste 500 mil. USD,

pentru o medie de 15,91%. Ruiz-Barbadillo *et al.* (2004), pe un eșantion de firme spaniole, constată și ei că, cu cât clientul este mai mare cu atât este mai puțin probabil să primească GCO, chiar dacă circumstanțele obiective ar justifica o astfel de opinie.

Pentru firmele americane care au primit GCO, rata de supraviețuire este, pentru perioada 2000-2010, de 98,31% (Carson *et al.*, 2012), în timp ce, dintre firmele care au dat faliment, 60,10% au primit GCO în anul precedent.

Statisticile descriptive privind indicatorii financiari analizați ca variabile predictor de interes sunt prezentate în **Tabelul nr. 6.**

Tabelul nr. 6. Statistici descriptive privind indicatorii financiari analizați											
Variabilă		FL		ROA		ROE		RLI		DAC	
An	N	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.
2012	77	0,1760	5,5255	0,0115	0,1034	0,2029	0,8747	1,1974	4,4387	-2,2913	13,1207
2013	75	0,2496	3,5842	0,0002	0,1195	0,0983	0,4302	0,9742	3,5786	0,1543	0,3293
2014	75	0,4140	3,3742	0,0257	0,1028	0,0573	0,3265	1,3509	3,9090	0,2147	0,4121
2015	75	2,4461	16,1099	0,0668	0,4113	-0,2467	1,7392	1,2851	3,5806	0,1738	1,6517
2016	75	-0,5724	7,0892	0,0147	0,1661	0,1848	1,2990	1,2416	3,1343	0,2550	0,2519
2017	73	-0,3678	4,2648	0,0480	0,2639	-0,0753	2,0857	1,0046	2,1056	0,2374	0,3597
2018	70	-0,9410	6,1230	0,0250	0,1818	0,9816	6,4398	1,0348	2,1548	0,2957	0,2464
2019	72	0,1622	2,4461	0,0413	0,1225	0,0753	0,1978	1,0719	2,3527	0,2850	0,1955
2020	69	1,2704	8,7874	0,0303	0,1110	0,0346	0,2533	1,3172	2,7583	0,1426	0,3339
2021	69	-6,5647	59,2438	0,0552	0,1723	0,5772	4,1893	1,0446	2,0960	0,2694	0,6606
2022	70	-0,0265	4,5034	0,0850	0,3507	0,1107	0,3842	1,2031	2,6502	0,3327	0,5400
2023	69	0,5011	1,8561	0,0509	0,1404	0,0839	0,2052	0,9267	1,4999	0,0914	0,9102
Total	875	-0,2410	17,9201	0,0374	0,2114	0,1706	2,3882	1,1384	2,9863	0,0000	4,0000

Sursă: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Datele din **Tabelul nr. 6** arată că levierul financiar (*FL*) înregistrează o valoare medie de -0,2410 la nivelul eșantionului analizat pentru perioada 2012-2023, ceea ce indică existența unor capitaluri proprii negative, ca urmare a pierderilor reportate înregistrate. Valori ridicate ale îndatorării au fost înregistrate în exercițiile financiare 2015 și 2020, cu valori supraunitare ale *FL*, ceea ce indică finanțarea firmelor analizate preponderent pe seama resurselor străine și mai puțin pe seama resurselor proprii. De asemenea, o valoare ridicată, dar negativă a *FL* a fost înregistrată în exercițiul financiar 2021, ceea ce indică valori foarte mari ale pierderilor reportate în raport cu datorile în această perioadă, justificate probabil de criza covid.

În ceea ce privește rata rentabilității economice (*ROA*), la nivelul eșantionului analizat se poate observa că o firmă înregistrează în medie valori ale *ROA* de 0,0374, ceea ce presupune că la 100 unități monetare active utilizate în activitatea de exploatare, acestea vor genera 3,74 unități monetare sub formă de beneficii economice viitoare.

Pentru rata rentabilității financiare (*ROE*) observăm că, la nivelul eșantionului analizat, o firmă cotate BVB înregistrează în medie valori ale *ROE* de 0,1706. Acest fapt presupune că, la 100 unități monetare capitaluri puse la dispoziție de către acționari, aceștia vor fi remunerați pe bază de dividende (ca parte din rezultatul net) cu 17,06 unități monetare. Valori negative medii ale acestui

indicator, pentru exercițiile financiare din 2015 și 2017, reflectă înregistrarea, în medie, a unor pierderi nete.

Rata lichidității imediate (*RLI* – Active de trezorerie/Datorii curente) înregistrează o medie de 1,1384 la nivelul eșantionului analizat, ceea ce indică existența capacității firmei de a rambursa în mod instantaneu datoriile scadente imediat. Se poate observa că, în fiecare perioadă analizată, rata capacității de plată imediate este mai mare de 0,3, aceasta fiind considerată corespunzătoare.

Pentru indicatorul care măsoară nivelul angajamentelor discreționare, în valoare absolută, în raport cu rezultatul din exploatare - *Abs(DAC)*, la nivelul eșantionului analizat,

se poate observa că, în medie, o firmă cotate BVB înregistrează valori ale acestui indicator de 0,0000.

Această valoare indică o lipsă a angajamentelor discreționare în raport cu valoarea rezultatului din exploatare. Totuși, la o analiză pe ani a angajamentelor discreționare, în valoare absolută, în raport cu rezultatul din exploatare, se poate observa că cele mai mari valori se înregistrează în exercițiile financiare 2016, 2018, 2019, 2021 și 2022, când valoarea angajamentelor discreționare reprezintă peste 25% din rezultatul din exploatare.

Statisticile descriptive privind indicatorii financiari analizați pe categorii de auditori pot fi observate în **Tabelul nr. 7**.

Tabelul nr. 7. Statistici descriptive privind indicatorii financiari analizați, pe categorii de auditori				
Variabilă	Categorie Auditor	N	Medie	Dev.std.
FL	B4	282	0,4302	2,2474
	NB4 internațional	178	-0,0581	7,3383
	NB4 local	415	-0,7756	25,5124
	Total	875	-0,2410	17,9201
ROA	B4	282	0,0589	0,1864
	NB4 internațional	178	0,0361	0,2303
	NB4 local	415	0,0233	0,2181
	Total	875	0,0374	0,2114
ROE	B4	282	0,0795	0,4096
	NB4 internațional	178	0,0351	1,4300
	NB4 local	415	0,2906	3,3204
	Total	875	0,1706	2,3882
RLI	B4	282	1,3277	2,9612
	NB4 internațional	178	1,9457	4,3634
	NB4 local	415	0,6634	2,0505
	Total	875	1,1384	2,9863
DAC	B4	282	-0,0704	3,1566
	NB4 internațional	178	0,2054	0,6002
	NB4 local	415	-0,0411	5,1840
	Total	875	0,0000	4,0000

Sursă: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Din **Tabelul nr. 7** se poate deduce că firmele auditate de Big4 se caracterizează, în general, prin: capitaluri proprii pozitive, fiind apreciate favorabil din punct de vedere al gradului de îndatorare (valoare subunitară în medie a FL); la 100 unități monetare active utilizate în activitatea de exploatare, acestea vor genera 5,89 unități monetare sub formă de beneficii economice viitoare; la 100 unități monetare capitaluri puse la dispoziție de către acționari,

aceștia vor fi remunerați pe bază de dividende (ca parte din rezultatul net) cu 7,95 unități monetare; au capacitatea de a rambursa în mod instantaneu datoriile scadente imediat, iar valoarea angajamentelor discreționare reprezintă doar 7% din pierderea din exploatare.

În **Tabelul nr. 8** este prezentată distribuția eșantionului analizat, luând în calcul tipul auditorului și fenomenul de supraviețuire.

Tabelul nr. 8. Distribuția eșantionului analizat în funcție de tipul auditorului și de apariția evenimentului studiat

Categorie	Tip auditor	Firme unice cu evenimente raportate (probleme în continuitatea activității)	Firme unice care nu au cunoscut evenimentul (au supraviețuit)	Procentaj de supraviețuire (%)
1	B4	5	27	84,40%
2	NB4 internațional	7	16	69,60%
3	NB4 local	12	23	65,70%
Total		24	66	73,30%

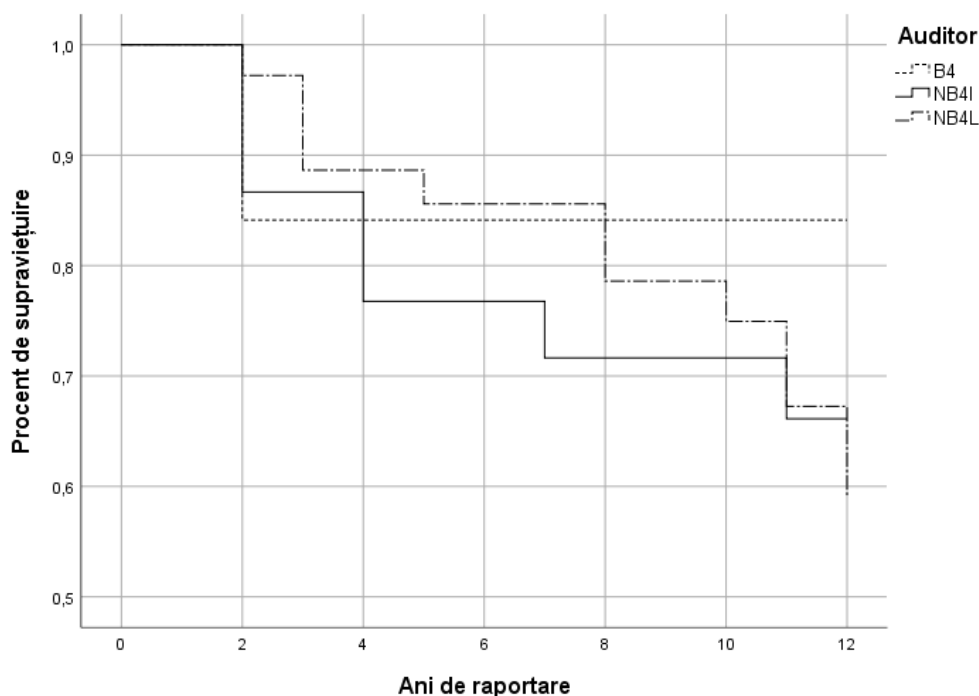
Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Din datele prezentate în **Tabelul nr. 8** vedem că cele mai multe firme care au primit observații privind continuitatea activității au fost auditate de către auditori aparținând grupului NB4 local (firme de audit locale), atât ca număr de cazuri (12 firme unice), dar și ca procent ($100\% - 65,70\% = 34,30\%$). Acestea au fost urmate de firmele auditate de către auditori care aparțin grupului NB4 internațional (firme de audit străine), respectiv 7 firme unice și o proporție de $30,40\%$ ($100\% - 69,60\%$). De asemenea, cele mai puține cazuri privind continuitatea

activității au fost semnalate la nivelul firmelor auditate de către auditori aparținând grupului B4 (*Big 4*), respective 5 cazuri unice și un procent de $15,60\%$ ($100\% - 84,40\%$). Explicația poate veni din aceea că Big4 auditează firme de dimensiuni mari, în general, *too big to fail*.

Distribuția valorilor funcțiilor de supraviețuire, $h(t)$, pe tipuri de auditor, este prezentată în **Figura nr. 1**, pe parcursul celor 12 ani de raportare în cadrul BVB, în perioada 2012-2023.

Figura nr. 1. Funcția de supraviețuire a firmelor incluse în eșantionul analizat la evenimentul studiat (observații privind continuitatea activității)

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Diagrama din **Figura nr. 1** ne arată funcțiile de supraviețuire aferente firmelor incluse în eșantionul analizat, cu privire la cunoașterea evenimentului (observațiile privind continuitatea activității din raportul de audit), intervalul de

timp la care acest eveniment a fost semnalat de către auditori, precum și procentul de supraviețuire acestui eveniment (adică câte firme unice au rămas în analiză după semnalarea problemelor privind continuitatea activității).

Tabelul nr. 9. Distribuția eșantionului de firme analizate în funcție de tipul auditorului și pe ani de raportare, în care au cunoscut evenimentul studiat și au supraviețuit

Tip auditor	Număr de ani de raportare	Număr de firme introduse în analiză	Număr de firme eliminate din eșantion	Număr de firme care au cunoscut evenimentul	Ponderea firmelor care au cunoscut evenimentul	Ponderea firmelor care au supraviețuit evenimentului	Ponderea cumulată de supraviețuire
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (2)/4	(6)=1-(5)	(7)
Auditor B4	0	32	0	0	0,00	1,00	1,00
	1	32	1	5	0,16	0,84	0,84
	2	26	1	0	0,00	1,00	0,84
	3	25	4	0	0,00	1,00	0,84
	4	21	1	0	0,00	1,00	0,84
	5	20	1	0	0,00	1,00	0,84
	6	19	0	0	0,00	1,00	0,84
	7	19	1	0	0,00	1,00	0,84
	8	18	1	0	0,00	1,00	0,84
	9	17	2	0	0,00	1,00	0,84
	10	15	0	0	0,00	1,00	0,84
	11	15	0	0	0,00	1,00	0,84
12	15	15	0	0,00	1,00	0,84	
NB4I	0	23	0	0	0,00	1,00	1,00
	1	23	1	3	0,13	0,87	0,87
	2	19	1	0	0,00	1,00	0,87
	3	18	1	2	0,11	0,89	0,77
	4	15	0	0	0,00	1,00	0,77
	5	15	0	0	0,00	1,00	0,77
	6	15	0	1	0,07	0,93	0,72
	7	14	0	0	0,00	1,00	0,72
	8	14	1	0	0,00	1,00	0,72
	9	13	0	0	0,00	1,00	0,72
	10	13	0	1	0,08	0,92	0,66
	11	12	0	0	0,00	1,00	0,66
12	12	12	0	0,00	1,00	0,66	
NBFL	0	36	0	0	0,00	1,00	1,00
	1	36	0	1	0,03	0,97	0,97
	2	35	2	3	0,09	0,91	0,89
	3	30	1	0	0,00	1,00	0,89
	4	29	0	1	0,03	0,97	0,86
	5	28	1	0	0,00	1,00	0,86
	6	27	2	0	0,00	1,00	0,86
	7	25	1	2	0,08	0,92	0,79
	8	22	0	0	0,00	1,00	0,79
	9	22	1	1	0,05	0,95	0,75
	10	20	1	2	0,10	0,90	0,67
	11	17	1	2	0,12	0,88	0,59
12	14	14	0	0,00	1,00	0,59	

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Pentru toate firmele analizate, problemele privind continuitatea au fost semnalate după doi ani de raportare. În același timp, firmele auditate de către auditori din grupul *Non Big 4 local* (NB4L) prezintă un procent de supraviețuire (adică un număr de firme care nu au cunoscut în timp evenimentul analizat, raportat la numărul de firme analizate), mult mai mare față de firmele auditate de către auditori din Big 4 (B4) și Non Big 4 internațional (NB4I).

Pentru firmele analizate incluse în eșantion, în **Tabelul nr. 9** sunt prezentate informațiile privind riscul de apariție a evenimentului (probleme în raportarea financiară aferentă continuității activității), procentul de supraviețuire, raportat în timp la numărul de firme, în funcție de apartenența auditorului la grupul de firme B4, NB4I sau NB4L.

Conform datelor prezentate în **Tabelul nr. 9**, firmele cotate BVB auditate de către auditori din Big 4 au înregistrat încă după primul an de raportare cele mai multe probleme privind continuitatea activității (16%, din coloana 5). Ulterior, pe parcursul celor 12 ani de raportare, firmele auditate de către auditori din NB4I și NB4L au prezentat cele mai multe aspecte semnalate de către auditori privind continuitatea activității, înregistrând procente de supraviețuire de 66%, respectiv 59%. Numărul de firme eliminate din eșantion pe parcursul celor 12 ani de raportare face referire la firmele care nu au mai raportat informații financiare până la cunoașterea evenimentului sau finalizarea studiului.

Pentru testarea influenței factorilor determinanți asupra probabilității de apariție în timp a observațiilor auditorilor

cu privire la continuitatea activității, în studiu se va utiliza modelul de regresie Cox din ecuația (2). Coeficienții de corelație dintre aceste variabile sunt prezentați în **Tabelul nr. 10**.

Tabelul nr. 10. Coeficienții de corelație dintre variabilele predictor incluse în analiză

	FL	ROE	ROA	RLI
ROE	0,588			
ROA	0,022	0,646		
RLI	-0,158	-0,275	-0,303	
DAC	-0,097	-0,143	-0,140	0,528

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Pe baza valorilor coeficienților de corelație estimați, se poate concluziona existența unor legături semnificative sub forma unor cauzalități în ceea ce privește influența gradului de îndatorare (FL) dar și a ratei rentabilității economice (ROA) asupra ratei rentabilității financiare (ROE), ca indicator semnal al unor probleme privind continuitatea activității firmei. În același timp, legătura dintre DAC și rata lichidității imediate (RLI) indică existența, la nivelul firmelor cotate care înregistrează lichidități mari, a angajamentelor discreționare ridicate, adică a unor posibile operațiuni de management al rezultatului, cu impact direct asupra continuității activității.

Estimațiile parametrilor modelului de regresie aferent ecuației (2) sunt prezentate în **Tabelul nr. 11**.

Tabelul nr. 11. Estimațiile parametrilor modelelor de regresie aferente ecuației (2)

Variabile	B	SE	Wald	df	Sig.	Exp(B)
FL	-0,034	0,035	0,931	1	0,335	0,967
ROE	-0,030	0,043	0,484	1	0,487	0,970
ROA	-1,797	1,643	1,196	1	0,274	0,181
RLI	-0,835	0,537	2,415	1	0,120**	0,452
DAC	-0,126	0,055	5,386	1	0,020*	0,882

* valori semnificative pentru un risc de 15%; ** valori semnificative pentru un risc de 5%

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

În **Tabelul nr. 11** vedem că influențele cele mai semnificative asupra probabilității de apariție în timp a problemelor privind continuitatea activității, semnalate în rapoartele de audit, sunt determinate de DAC și RLI. Astfel, la nivelul firmei, existența angajamentelor

discreționare (sub forma decalajelor dintre contabilitatea de trezorerie și cea de angajamente) indică prezența unor posibile operațiuni de management al rezultatului, cu impact direct atât asupra lichidității firmei, dar mai ales asupra probabilității de a-și mai putea continua activitatea

Într-un orizont de timp previzibil. În acest sens, reducerea angajamentelor discreționare va conduce la creșterea în timp a probabilității ca o firmă să își continue activitatea, auditorul oferind o opinie nemodificată privind respectarea aplicării acestui principiu în conformitate cu IFRS. De asemenea, rezultatele obținute la nivelul firmelor cotate BVB sunt pe aceeași linie cu rezultate obținute și din alte studii (Moalla, 2017; Bava & di Trana, 2019; Chan *et al.*, 2021; Xu *et al.*, 2018), prin care s-a testat influența factorilor determinanți asupra probabilității de apariție în timp (de la prima aplicare a IFRS) a observațiilor auditorului privind problemele de continuitate ale activității menționate în raportul de audit.

5. Concluzii

Analizând situația firmelor românești nefinanciare cotate pe piața reglementată a BVB, în perioada aplicării IFRS în contabilitățile lor individuale (2012-2023), ne-am propus să estimăm probabilitatea de apariție a lipsei de continuitate a activității, pe baza observațiilor găsite în rapoartele de audit și care fac trimitere la acest element. Ne-am oprit atât asupra opiniilor modificate cu referință la (non)continuitate, cât și la ceea ce auditorii au inclus în paragrafele de menționare a unor aspecte ori în partea de aspecte cheie de audit (acestea din urmă, doar începând cu 2016). Din literatură, am considerat că cel mai potrivit ar fi să formulăm ipoteza potrivit căreia riscul de non-continuitate a activității pentru firmele românești nefinanciare cotate pe piața reglementată a BVB (unde se aplică IFRS) este influențat semnificativ de performanțele de exploatare și de cele financiare, dar și de aplicarea de tehnici de management al rezultatelor. Variabilele folosite au fost prelucrate prin aplicarea analizei de supraviețuire, bazată pe modelele de regresie Cox.

Rezultatele analizelor noastre ne arată că problemele privind continuitatea au fost semnalate, în general, după doi ani de raportare a unei astfel de probleme prin raportul de audit. În același timp, firmele auditate de către auditori din grupul Non Big 4 local (NB4L) prezintă un procent de supraviețuire (adică un număr de firme care nu au cunoscut în timp evenimentul analizat, raportat la numărul de firme analizate) mult mai mare față de firmele auditate de către auditori din Big 4 (B4) și Non Big 4 internațional (NB4I).

Am identificat existența unor cauzalități semnificative în ceea ce privește influența gradului de îndatorare (FL), dar și a ratei rentabilității economice (ROA) asupra ratei

rentabilității financiare (ROE), ca indicator semnal al unor probleme privind continuitatea activității firmei. În același timp, legătura dintre angajamentele discreționare (DAC) și rata lichidității imediate (RLI) indică existența la nivelul firmelor cotate care înregistrează lichidități mari a unor angajamente discreționare ridicate, adică a unor posibile operațiuni de management al rezultatului, cu impact direct asupra continuității activității. Reducerea în timp a angajamentelor discreționare conduce la creșterea probabilității ca o firmă să își continue activitatea, auditorul oferind o opinie nemodificată privind respectarea aplicării acestui principiu în conformitate cu IFRS.

Limitele studiului apar îndeosebi din dimensiunea limitată a eșantionului analizat, precum și din lipsa unei verificări a robusteții datelor, prin aplicarea de modele alternative de verificare a probabilității de supraviețuire a firmelor. În cercetări viitoare ar putea fi interesant de studiat și reacția pieței la GCO (după modelul Myers *et al.*, 2018) sau la prezența mențiunilor despre continuitate în paragraful prin care se evidențiază unele aspecte ori în KAM. De asemenea, este util de văzut măsura în care emiterea unei GCO de către auditorul firmelor românești duce la schimbarea acestuia în exercițiul/exercițiile următoare (Lennox, 2000), în condițiile în care auditorii pot considera că emiterea unei GCO creează riscul de a fi înlocuiți de clienții nemulțumiți și care consideră că această GCO este nejustificată (Svanberg & Öhman, 2014). Piața românească a auditului nu a avut de trecut prin momente de cotitură, precum aplicarea în SUA a SOX (DeFond & Lennox, 2011); totuși, este interesant de văzut în ce măsură se modifică înclinația firmelor de audit de a emite opinii modificate (cu sau fără GCO) în urma unor evenimente precum crizele financiare ori cele sanitare. Populația analizată poate fi extinsă la celelalte firme cotate la BVB (pe piața alternativă AeRo) și, chiar, dacă se pot obține informații, la alte firme auditate, adică firmele deținute de stat, de exemplu, sau cele private care depășesc pragurile stabilite de reglementări în privința auditului financiar. Hardies *et al.* (2018), de exemplu, obțin rezultate interesante analizând astfel de firme private (belgiene).

În măsura în care informațiile ar fi disponibile, este util să analizăm legătura dintre GCO și rezultatele verificării firmelor de audit de către organismul specific (ASPAAS, CAFR), după modelul propus de Song & Ye (2014), pentru firmele de audit ne-americane care emit opinii pentru firme americane și care au fost verificate de PCAOB. Literatura sugerează și efecte ale deținerii și

tranzacționării de acțiuni de către membrii conducerii firmei asupra opiniei exprimate de auditor în legătură cu continuitatea (Chen *et al.*, 2013). O altă direcție de cercetare care să implice GCO este analiza tonului

discursului din rapoartele anuale ale firmelor românești, în ideea de a testa modul în care acest ton este corelat cu riscul de GCO, după modelul propus de Hossain *et al.*, (2020)..

Referințe bibliografice

1. Ali, M. N., Almagtome, A. H., & Hameedi, K. S. (2019), Impact of accounting earnings quality on the going-concern in the Iraqi tourism firms, *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(5), 1-12
2. Alqam, M. A., Owais, W. O., Ali, H. Yve Hamshari, Y. M. (2022), Earnings quality determinants in the Jordanian service sector (The financial crisis during Corona crisis), *Cogent Business & Management*, Taylor & Francis Journals, 9(1), 1-14
3. Altman, E. (1986), Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy, in Johnson. R. (ed.). *Issues and reading in managerial finance*, New York; Dryden Press.
4. Averio, T. (2021), The analysis of influencing factors on the going concern audit opinion – a study in manufacturing firms in Indonesia, *Asian Journal of Accounting Research*, vol. 6, no. 2, pp. 152-164
5. Bava, F., di Trana, M. G. (2019), ISA 570: Italian Auditors' and Academics' Perceptions of the Going Concern Opinion, *Australian Accounting Review*, vol. 29, no. 1, pp. 112-123
6. Beams, J., Yan, Y. C. (2015), The effect of financial crisis on auditor conservatism: US evidence, *Accounting Research Journal*, vol. 28, no. 2, pp. 160-171
7. Berglund, N. R., Herrmann, D. R., Lawson, B. L. (2018), Managerial Ability and the Accuracy of the Going Concern Opinion, *Accounting and the Public Interest*, vol. 18, no. 1, pp. 29-52
8. Bunce, M., & Clayton, M. (2011), *Corporate Financial Reporting*, Pearson Education
9. Carson, E., Fargher, N. L. Geiger, M. A., Lennox, C. S., Raghunandan, K., Willekens, M., (2013), Audit Reporting for Going-Concern Uncertainty: A Research Synthesis, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 32, suppl. 1, pp. 353-384
10. Casterella, J. R., Desir, R., Stallings, M. A., Wainberg, J. S. (2020), Information Transfer of Bankruptcy Announcements: Examining the Impact of Auditor Opinions, *Accounting Horizons*, vol. 34, no. 1, pp. 45-66
11. Chen, C., Martin, X., Wang, X. (2013), Insider Trading, Litigation Concerns, and Auditor Going-Concern Opinions, *The Accounting Review*, vol. 88, no. 2, pp. 365-393
12. Chen, S., Hu, B., Wu, D., Zhao, Z. (2020), When Auditors Say 'No,' Does the Market Listen?, *European Accounting Review*, vol. 29, no. 2, pp. 263-305
13. Chu, L., Fogel-Yaari, H., Zhang, P. (2022), The Estimated Propensity to Issue Going Concern Audit Reports and Audit Quality, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, vol. 39, no. 2, pp. 589-613
14. Cipriano, M., Hamilton, E. L., Vandervelde, S. D. (2017), Has the lack of use of the qualified audit opinion turned it into the "Rotten Kid" threat?, *Critical Perspectives on Accounting*, vol. 47, pp. 26-38
15. DeAngelo, L. E. (1981), Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 3, no. 3, pp. 183-199
16. DeFond, M. L., Lennox, C. S. (2011), The effect of SOX on small auditor exits and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 52, no. 1, pp. 21-40
17. DeFond, M. L., Zhang, J. (2014), A review of archival auditing research, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 58, no. 2-3, pp. 275-326
18. De Simone, L., Ege, M. S., & Stomberg, B. (2015), Internal control quality: The role of auditor-provided tax services, *The Accounting Review*, vol. 90, no. 4, pp. 1469-1496
19. Dhaliwal, D., Michas, P. N., Naiker, V., Sharma, D. (2020), Greater Reliance on Major Customers and Auditor Going-Concern Opinions, *Contemporary Accounting Research*, vol. 37, no. 1, pp. 160-188
20. Feng, M., Li, C. (2014), Are Auditors Professionally Skeptical? Evidence from Auditors' Going-Concern Opinions and Management Earnings Forecasts,

- Journal of Accounting Research*, vol. 52 no. 5, pp. 1061-1085
21. Foster, B. P., Shastri, T. (2016), Determinants of going concern opinions and audit fees for development stage enterprises, *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, vol. 33, pp. 68-84
 22. Garcia-Blandon, J., Argiles, J. M., (2015), Audit firm tenure and independence: A comprehensive investigation of audit qualifications in Spain, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol. 24, no. pp. 82-93
 23. Geiger, M.A., & Raghunandan, K. (2002), Auditor Tenure and Audit Reporting Failures. *Ear and Hearing*, 21, pp. 67-78
 24. Geiger, M. A., Raghunandan, K., Riccardi, W. (2014), The Global Financial Crisis: U.S. Bankruptcies and Going-Concern Audit Opinions, *Accounting Horizons*, vol. 28, no. 1, pp. 59-75
 25. Geiger, M. A., Basioudis, I. B., DeLange, P. (2022), The effect of non-audit fees and industry specialization on the prevalence and accuracy of auditor's going-concern reporting decisions, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol. 47, 100473
 26. Grosu, M., Robu, I.-B., Istrate, C., Istrate, M. (2022), Influence of Gender Differences on the Quality of Financial Audit Engagements for Listed Companies, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 2(166)/2022, pp. 304-319,
 27. Grout, P., Jewitt, I., Pong, C., Whittington, G. (1994). Auditor professional judgement: Implications for regulation and the law, *Economic Policy*, vol. 19: pp. 307-344
 28. Gutierrez, E. Krupa, J., Minutti-Meza, M., Vulcheva, M. (2020), Do going concern opinions provide incremental information to predict corporate defaults?, *Review of Accounting Studies*, vol. 25, no. 4, pp. 1344-1381
 29. Guo, Y., Delaney, D. Ahmed, A. (2020), Is an Auditor's Propensity to Issue Going Concern Opinions a Valid Measure of Audit Quality?, *Australian Accounting Review*, vol. 30, no. 2, pp. 144-153
 30. Hardies, K. Vandenhoute, M. L., Breesch, D. (2018), An Analysis of Auditors' Going-Concern Reporting Accuracy in Private Firms, *Accounting Horizons*, vol. 32, no. 4, pp. 117-132
 31. Hossain, M., Raghunandan, K., Rama, D. V. (2020), Abnormal disclosure tone and going concern modified audit reports, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 39, no. 4, 106764
 32. Istrate, C. (2021), *Contabilitatea nu-i doar pentru contabili – 2021, Ediția a II-a, revăzută și adăugită*, Ed. Evrika Publishing, București
 33. Ittonen, K., Tronnes, P. C., Wong, L. (2017), Substantial doubt and the entropy of auditors' going concern modifications, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, vol. 13, no.2, pp. 134-147
 34. Kaplan, S. E., Williams, D. D. (2013), Do Going Concern Audit Reports Protect Auditors from Litigation? A Simultaneous Equations Approach, *The Accounting Review*, vol. 88, no. 1, pp. 199-232
 35. Kausar, A., Taffler, R. T., Tan, C. E. L. (2017), Legal Regimes and Investor Response to the Auditor's Going-Concern Opinion, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, vol. 32, no. 1, pp. 40-72
 36. Khan, S. A., Lobo, G., Nwaeze, N. T. (2017), Public re-release of going-concern opinions and market reaction, *Accounting and Business Research*, vol. 47, no. 3, pp. 237-267
 37. Koh, H. (1991), Model predictions and auditor assessments of going concern status, *Accounting and Business Research*, vol. 21, no. 84, pp. 331-338
 38. Lennox, C. (1999), Are large auditors more accurate than small auditors?, *Accounting and Business research*, vol. 29, no. 3, pp. 217-227
 39. Lennox, C. (2000), Do companies successfully engage in opinion-shopping? Evidence from the UK, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 29, no. 3, pp. 321-337
 40. Mareque, M., López-Corrales, F., Pedrosa, A. (2017), Audit reporting for going concern in Spain during the global financial crisis, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, vol. 30, no. 1, pp.154–183
 41. Menon, K., Williams, D. (2010), Investor reaction to going concern audit reports. *The Accounting Review*, vol. 85, no. 6, pp. 2075-2105.
 42. Moalla, H. (2017), Audit report qualification/modification: Impact of financial variables in Tunisia, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, vol. 7, no. 4, pp.468-485
 43. Myers, L., Shipman, J. E., Swanquist, Q. T., Whited, R. L. (2018), Measuring the market response to going concern modifications: the importance of

- disclosure timing, *Review of Accounting Studies*, vol. 23, no. 4, pp. 1512-1542
44. Nogler, G.E. (2008), Going concern modifications, CPA firm size, and the Enron effect, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 23 No. 1, pp. 51-67
45. Pucheta Martínez, M. C., Martínez, A. V., Garcia Benau, M. A. (2004), Reactions of the Spanish capital market to qualified audit reports, *European Accounting Review*, vol. 13, no. 4, pp. 689-711
46. Read, W. J., Yezegel, A. (2018), Going-concern opinion decisions on bankrupt clients: Evidence of longlasting auditor conservatism?, *Advances in Accounting*, vol. 40, pp. 20-26
47. Robu, I.B., Balan, C.B., Jaba, E. (2012), The estimation of the going concern ability of quoted companies, using duration models, *Procedia – Social and Behavioral Science*, 62, pp 876-880.
48. Robu, I.B. (2021), *Calitatea informației financiare: fundamentări contabile, modelări econometrice și analize statistice*, Ed. Performantica, Iași
49. Ruiz-Barbadillo, E., Gómez-Aguilar, N., De Fuentes-Barberá, C., García-Benau, M. A. (2004), Audit quality and the going-concern decision-making process: Spanish evidence, *European Accounting Review*, vol. 13, no. 4, pp. 597-620
50. Segal, M. (2017), ISA 701: Key Audit Matters - an exploration of the rationale and possible unintended consequences in a South African, *Journal of Economic and Financial Sciences*, vol. 10, no. 2, pp. 376-391
51. Song, H. J., Ye, Z. (2014), The Impact of PCAOB Reports Containing Audit Deficiencies on Non-U.S. Audit Firms: Initial Evidence, *Current Issues in Auditing*, vol. 8, no. 1, pp A12-A25
52. Svanberg, J., Öhman, P. (2014), Lost revenues associated with going concern modified opinions in the Swedish audit market, *Journal of Applied Accounting Research*, vol. 15, no. 2, pp. 197-214
53. Syofyan, E., Vianti, K. O. (2021), Going Concern Audit Opinion: The Role of Audit Delay, Opinion Shopping, Financial Distress, Leverage and Size of Company, *Jurnal Akuntansi*, vol. 11, no.3, pp. 235-246
54. Tagesson, T., Öhman, P. (2015), To be or not to be – auditors' ability to signal going concern problems, *Journal of Accounting & Organizational Change*, vol. 11, no. 2, pp.175-192
55. Tahinakis, P. Samarinas, M. (2016), The incremental information content of audit opinion, *Journal of Applied Accounting Research*, vol. 17, no. 2, pp.139-169
56. Tsipouridou, M., Spathis, C. (2014), Audit opinion and earnings management: Evidence from Greece, *Accounting Forum*, vol. 38, no. 1, pp. 38-54
57. Vanstraelen, A. (2002), Auditor economic incentives and going-concern opinions in a limited litigious Continental European business environment: empirical evidence from Belgium, *Accounting and Business Research*, vol. 32, no. 3. pp. 171-186
58. Viana Jr., D.B.C., Lourenço, I., Black, E. B. (2022), Financial distress, earnings management and Big 4 auditors in emerging markets, *Accounting Research Journal*, vol. 35, no. 5, pp. 660-675
59. Xu, H., Dao, M., Wu, J. (2018), The effect of real activities manipulation on going concern audit opinions for financially distressed companies, *Review of Accounting and Finance*, vol. 17, no. 4, pp. 514-539
60. Zdolšek, D., Jagrič, T., Kolar, I. (2022) Auditor's going-concern opinion prediction: the case of Slovenia, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, vol. 35, no. 1, pp. 106-121
61. Zuhroh, S., Prasetyo, Y., Nugraheni, N., Riyani, E. I. (2023), Effect of Leverage, Previous Year's Audit Opinion and Company Growth on Going Concern Audit Opinion, *International Journal of Business and Applied Economics*, Vol. 2, No. 2, 2023: 149-162.